

آموزه‌هایی از عهدنامه مالک اشتر

• مقاله: کار جهان‌بزرگ اجتهاد

مجاز قاسمی، «توزیع ثروت» در اسلام
احکام شرعی احکام ویژه زکات فطریه

- ۲ فهرست
- ۳ طلایه سخن
- ۲ پیام ها و بیانیه ها
- ۶ گزارش تصویری
- ۸ دیدارها
- ۱۲ تصویرسازی
- ۱۶ یادداشت
- ۲۰ مقاله
- ۲۲ معرفی کتاب
- ۲۶ معارف اسلامی
- ۲۰ سؤالات شرعی

۳۰ تصویر - شهادت امام جعفر صادق علیه السلام

صاحب امتیاز: پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی...
نشانی: قم، خیابان شهیدان، کوچه ممتاز گنجینه شماره ۷، پلاک ۳۶
وبگاه: makarem.ir
پست الکترونیک: info@makarem.ir
تلفن: ۰۲۵۳۷۷۲۳۳۱-۳۷۷۲۳۸۱۹
فکس: ۰۲۵۳۷۸۳۹۶۳۴

طلایه سخن

دنیای امروز شعارهای جذاب و فریبنده ای نظیر «حمایت از کارگران» می‌دهد، اما به هنگام عمل رابطه ها و منافع شخصی بر ضوابط و منافع ملی مقدم می‌شود.

در اسلام به کار و کارگر اهمیت زیادی داده شده و در حدیثی قطرات عرق کارگر با خون شهید در میدان جهاد مقایسه شده و در حدیث دیگری خواب کارگر، عبادت نامیده شده است.

با توجه بر اینکه باید فرهنگ کارگری در اسلام توسعه یابد و کسی فکر نکند کارگری بی اهمیت است، باید مقام کارگر همانند آنچه در اسلام معرفی شده است، مورد توجه قرار گیرد.

از جمله اصول اخلاقی در اسلام، غنای نفسانی و عزت و کرامت روحی به نحو شایسته است؛ آموزه های اسلامی اجازه نمی دهد شخصیت اجتماعی انسان ضایع شود و خوار و ذلیل و بی مقدار گردد.

در این زمینه جامعه اسلامی باید جامعه ای برخوردار و ثروتمند باشد، زیرا فقر و نابسامانی های اقتصادی عزت و کرامت انسان را زیر سؤال می برد.

متأسفانه باید اعتراف کرد فقر و نابسامانی های اقتصادی و تورم دویست درصدی، زندگی معیشتی و عزت و کرامت کارگران را زیر سؤال برده و آنان را بیچاره کرده است؛ در حالی که بار تورم بر دوش کارگری است که حقوق ثابت دارد نه ثروتمندان.

در اسلام به حفظ حقوق کارگران اهمیت فوق العاده ای داده شده است تا آنجا که یکی از سه گناه نابخشودنی غضب حقوق کارگر شمرده شده؛ رسول خدا می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ غَافِرٌ كُلِّ ذَنْبٍ، إِلَّا مَنْ غَضَبَ أَجِيرًا أُجْرَهُ؛ خداوند هر گناهی را می بخشد جز کسی که حقوق کارگری را غضب نماید».

امیرمؤمنان علی علیه السلام در این زمینه فرمود: «أَلَا مَنْ ظَلَمَ أَجِيرًا أُجْرَتَهُ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ؛ لعنت خدا بر کسی باد که حق کارگری

را غضب کند».

همین مضمون در منابع اهل سنت نیز به صورت حدیث قدسی آمده است؛ خداوند می فرماید: «ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ... رَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أُجْرَهُ؛ سه گروه اند که روز قیامت خودم با آن ها مخاصمه خواهیم کرد ... یکی از آن ها کسی است که کارگری را استخدام کرده؛ ولی حق او را به طور کامل نمی پردازد».

بی شک ظلم به کارگر باعث حبط اعمال می شود همانگونه که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرمایند: «مَنْ ظَلَمَ أَجِيرًا أُجْرَهُ أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ؛ هر کس به کارگری در مورد دستمزدش ستم روا دارد، خداوند عمل او را تباہ می کند».

اما در جامعه شاهد ظلم و ستمی هستیم که سیاستگذاران و کارفرمایان به کارگران روا می دارند و بخش مهمی از حقوق آنان را نمی پردازند و اینچنین فقر روزافزون طبقه زحمتکش کارگران را رقم زده اند؛ این در حالی است که قوانین و مقرراتی برای حفظ حقوق کارگران وضع شده؛ ولی به روشنی می بینیم بسیاری از کارفرمایان مخصوصاً صاحبان صنایع و شرکت های بزرگ آن قوانین را دور می زنند یا به نفع خود تفسیر می کنند و در نتیجه حقوق کارگران همچنان پایمال می شود و فقر دامن آن ها را می گیرد.

بحران های عدیده کارگری در ایران در حالی است که نظام اقتصادی اسلام در مخالفت با استثمار انسان ها و سهم عادلانه نیروی کار و شراکت کارگران در سود بنگاه بر ابوابی همچون «مزارعه»، «مضاربه» و «مساقات» تأکید می ورزد؛ حکمت این مسأله نیز عدالت اجتماعی و اقتصادی و تأمین زندگی متوسط و قابل قبول اجتماعی کارگران و حفظ کرامت آنان و جلوگیری از انباشته شدن فوق العاده ثروت در دست توانگران است؛ اما آنچه در عمل شاهدیم کارگر (عامل اصلی تولید) تنها مزدش را دریافت می کند و از محصول سهمی ندارد و سرمایه دار، همه محصول را تملک نماید.

در کنار این عقود اسلامی، مسئله عقد اجاره

و کار کارگر را نمی توان نادیده گرفت، زیرا ممکن است گروهی باشند که قادر بر انجام عناوین عقود اسلامی نباشند، اما تعیین مقدار مزد کارگر هم، به دست سرمایه دار و نهادهای حاکمیتی است و به آن طبقه زحمتکش ظلم می شود.

اهمیت صیانت از حقوق کارگر تا بدان حد است که تعدیل کارگران و آن هایی که در صدند کارگر کمتری را به کار گیرند تا سود بیشتری به دست آورند، مورد پذیرش اسلام نیست. بلکه بر مبنای اخلاق دینی معاش پسندیده آن است که افراد بیشتری از کنار آن روزی بخورند.

هدف اصلی تبیین احترام فوق العاده اسلام برای کارگر، این است که هرگز نقش کارگر را در پیشرفت یک جامعه زنده فراموش نکنیم و مقام او را کم نشمریم.

کسی فکر نکند کارگر بی اهمیت است زیرا اگر کارگر نباشد، جامعه می خوابد؛ کارگران همیشه امروز و توسعه آینده نظام اجتماعی را اختیار دارند.

از سو دیگر هیچ نظام سیاسی بدون پشتوانه یک اقتصاد قوی و شکوفا باقی و برقرار نمی ماند یعنی تداوم اقتدار سیاسی کشور بدون تلاش کارگران بی اثر است. قرآن یکی از مواهب الهی به حکومت سلیمان پیامبر علیه السلام را، کارگران قدرتمندی می داند که در تسخیر آن حضرت بودند و به کار و تلاش در امور خدماتی و تولیدی اشتغال داشتند.

لذا باید احترام فوق العاده اسلام برای کارگران را به مسئولان گوشزد شود، مجلس، دولت و کارفرمایان اگر به جایگاه و احترام خاص اسلام برای کارگر ایمان دارند، هرگز نباید حاضر شوند حق کارگران را هر چند بسیار زیاد و وسوسه انگیز باشد پایمال نموده، و خود را مدیون آن ها سازند.

مسئولان باید مشکلات و مطالبات کارگران را جدی بگیرند؛ این مسائل نه تنها شوخی نیست بلکه سرنوشت ساز است؛ باید مسئولان شبانه روز به فکر حل مشکلات کارگران باشند.

پیام حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی در آستانه

روز جهانی قدس و تأکید بر لزوم مقابله و فشار بر رژیم صهیونیستی

بسم الله الرحمن الرحيم

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا (نساء/۱۴۸)

نزدیک به شش ماه از هجوم وحشیانه رژیم غاصب و سفاک صهیونیستی به مردم مظلوم و بی پناه غزه می گذرد، که در آن کشتاری کم سابقه در تاریخ و بی سابقه در دوران معاصر علیه بشریت رخ داد، حمله ای با ده ها هزار کشته و مفقود و صدها هزار آواره و بی سرپناه که اغلب آنان زنان بی پناه و کودکان بی گناه هستند.

در این روزها که چهره کریمه و شوم این رژیم خونخوار بیش از پیش بر جهانیان آشکار شده، و وجدانهای خفته را از خواب بیدار نموده است، اما با این حال و در کمال ناباوری، سکوت، ضعف و کم کاری نهادها و کشورهای مدعی حقوق بشر را شاهد هستیم و این، خود گویای بی اعتنائی مدعیان حقوق بشر به انسان و کرامت اوست.

اکنون که کشورهای غربی، به ویژه آمریکا و هم پیمانان او، توان دفاع علنی و مستقیم از جنایات بی حد و حصر

این رژیم نامشروع را ندارند، سردمداران سفاک این رژیم باطل، هنوز بر طبل جنگ و جنایت کوبیده و هر روز از سلاح گرسنگی و فشار بر این مردم مظلوم، بیشتر بهره می گیرند.

تصاویر منتشرشده از اوضاع غزه که گویای عمق فجایع و قساوت رژیم صهیونیستی بر کودکان و زنان و مردان مظلوم فلسطین است، فریاد آزادی خواهان را برآورده و دل های جهانیان را به درد آورده است، تا جایی که حتی برخی از کشورهای خودخواه و منفعت طلب غربی نیز زبان به گلایه گشوده و بعضی از مجامع بین المللی به نسل کشی و نژادپرستی این رژیم اذعان نموده و خواستار توقف آن شده اند.

از طرفی این روزها زمزمه برنامه ریزی برای توهین گسترده به مقدسات اسلامی، خصوصاً مسجد الأقصى، این پاره تن جهان اسلام به گوش می رسد، که لزوم هوشیاری تمام مسلمانان جهان را می طلبد.

اینجانب بر همه علمای اسلام، از جمیع مذاهب اسلامی لازم می دانم تا در دفاع از مظلومان فریاد برآورند و با وحدت

کلمه و در سایه حمایت گسترده امت مسلمان، دولت های اسلامی و دیگر دولتهای عالم را به فشارهای همه جانبه بر رژیم صهیونیستی وادار کنند تا با پایان دادن به هجوم وحشیانه و محاصره و شروع آتش بس فوری، فراگیر و دائمی و خروج اشغالگران و کمک رسانی به آسیب دیدگان و بازسازی سرزمین های جنگ زده، شرایط را برای بازگشت آوارگان مظلوم فراهم آورند و تا حصول نتیجه از پای ننشینند که در صورت کوتاهی هیچ عذری در پیشگاه خداوند متعال نخواهیم داشت.

در پایان ضمن دعوت همه مردم عزیز و شریف ایران و مسلمانان جهان به شرکت پر شور و گسترده در راهپیمایی روز قدس و محکومیت این جنایات، شفای عاجل مجروحان، تسلاهی دل داغدیدگان، مغفرت و رضوان شهدا و رهایی همه مظلومان به ویژه مردم ستمدیده غزه را از درگاه خداوند متعال مسألت نموده، امیدوارم خداوند در این ماه مبارک به همه مسلمانان عزت و نصرت عطا فرماید
وَلْيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت و رئیس سازمان حج و زیارت

حجت الاسلام والمسلمین سید جواد شهرستانی

دکتر ابوالفضل نجارزاده مدیرعامل بانک ملی ایران به همراه اعضای هیات مدیره

فرمانده نیروی انتظامی استان قم

حجت الاسلام والمسلمین سید احمد خاتمی

سید محمدهادی سبحانیان رئیس سازمان مالیاتی

دکتر سید محمد آقامیری استاندار قم

نیروی انتظامی ضمن برخورد شدید با برهم زنندگان نظم و مفسدان، مأمور به محبت و رحمت است

و رحمت و رعایت آداب اسلامی است و جمع میان این دو کار آسانی نخواهد بود ایشان حفظ حجاب را واجب دانسته و افزودند: از سوی دیگر هم نباید این عمل با خشونت همراه شود، چرا که بهانه ای برای دشمنان و معاندان می گردد. معظم له با اشاره به شب های قدر و شهادت امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمودند: باید احترام این ایام رعایت گردد ایشان در پایان این دیدار امکانات مسجد مقدس جمکران را جوابگوی خیل عظیم عاشقان آن حضرت ندانسته و بر تأمین امکانات بیشتر تأکید فرمودند.

نمایند، که این وظیفه شما را مضاعف می کند، چرا که ضربه به قم، ضربه به عالم تشیع است. معظم له بر آمادگی حوزه علمیه جهت همکاری با نیروی انتظامی تأکید کرده و فرمودند: حوزه علمیه می تواند در زمینه های مختلف به خصوص در مسأله حجاب با نیروی انتظامی همکاری نماید. حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی با خطیر دانستن وظایف نیروی انتظامی فرمودند: نیروی انتظامی از سویی موظف به برخورد شدید با برهم زنندگان نظم و مفسدان است و از سویی مأمور به محبت

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی در دیدار فرمانده نیروی انتظامی استان قم، با تبریک ماه مبارک رمضان و میلاد امام حسن مجتبی علیه السلام و سال نو، قم را شهری متمایز و متعلق به جامعه تشیع دانسته و فرمودند: قم مرکزیت علمی و دینی جهان تشیع است. بیش از ۸۰ هزار طلبه در حال فراگیری علوم دینی در سطوح مختلف هستند. ایشان موقعیت قم را حساس برشمرده و افزودند: دشمنان تلاش دارند با آلوده کردن جوانان قمی به مواد مخدر و دیگر مفاسد اخلاقی، چهره قم را تخریب

مسئله مسکن از مهم ترین دغدغه های مردم است

برای آن است؛ بنابراین همه چیز در قم باید از دید فرهنگی و زیارتی دیده شود. ما نمی خواهیم قم یک شهر صنعتی بشود. ایشان با تأکید بر حفظ امنیت قم فرمودند: لازم است به این مورد دقت و توجه بیشتری شود. در ابتدای این دیدار استاندار گزارشی از عملکرد استانداری در سال ۱۴۰۲ ارائه نمود.

فرمودند: قیمت ارزاق باید در قم متعادل و نسبت به شهرهای دیگر کمتر باشد. البته این به تنهایی کار شما نیست ولی می توانید به سهم خودتان می توانید در این مسئله مؤثر باشید. ایشان با اشاره به اینکه قم یک شهر فرهنگی است، فرمودند: قم در زمان ائمه علیهم السلام هم جنبه فرهنگی داشت و قبور اصحاب ائمه علیهم السلام در قبرستان شیخان قم نیز بهترین دلیل

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی در دیدار با دکتر آقامیری استاندار قم مسئله مسکن را از مهم ترین دغدغه های مردم دانسته و فرمودند: عده ای از مردم از نظر مسکن گرفتارند و دادشان درآمده است. البته یکی از عوامل افزایش قیمت اجاره مسکن، بی انصافی بعضی از مالکان است و باید کاری کرد که مالکان هم دست از زیاده روی بردارند و با مردم همکاری کنند. معظم له توجه به معشیت مردم را از مسائل بسیار مهم دانسته و

روحانیون کاروان‌ها آموزش دیده و توانا باشند

تسهیل یابد. ایشان با تأکید بر انتخاب روحانیون آموزش دیده برای کاروان‌ها فرمودند: روحانیون کاروان‌ها وظیفه راهنمایی و آموزش معارف و مناسک حج را بر عهده دارند و باید برای این امر توانا باشند و حجاج را به درستی راهنمایی کنند. گفتنی است در ابتدای این دیدار نماینده ولی فقیه و رئیس سازمان حج و زیارت، گزارشی از اقدامات صورت گرفته برای حج ۱۴۰۳ ارائه کردند.

ایشان با تأکید بر کاهش هزینه‌های حج فرمودند: هزینه سفر حج بسیار سنگین شده و این مسأله باعث شده تا کسانی که سالیان درازی در نوبت بوده‌اند، اکنون به علت گرانی متأسفانه از استطاعت خارج شده و نتوانند به حج مشرف شوند. حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی فلسفه حضور بعثه‌های مراجع در حج را خدمت رسانی به حجاج دانسته و فرمودند: چنانچه بعثه‌های مراجع نباشند، حاجیان در مناسک حج دچار مشکل می‌شوند، لذا شایسته است زمینه حضور آنان

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی در دیدار نماینده ولی فقیه و رئیس سازمان حج و زیارت، مشکلات حج را زیاد ولی قابل حل دانسته و فرمودند: حج سفر بسیار پربرکتی است اما متأسفانه سال به سال مشکل‌تر می‌شود، که لازم است با تدبیر، آن را برطرف کرد. معظم له یکی از مشکلات را طولانی شدن سفر حج عنوان کرده و فرمودند: طولانی شدن سفر حج تا چهل روز و یا بیشتر باعث بروز مشکلاتی می‌شود که باید به آن توجه نمود.

دریافت مالیات باید عادلانه باشد

اسلام، همان زکات است و در زمان ائمه علیهم السلام غیر از وجوهات شرعیه، مالیات هم اخذ می‌شد. حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی اشاره به اینکه هزینه‌های دفاعی و نظامی کشور نیز از طریق مالیات تأمین می‌شود، فرمودند: در گذشته خود مجاهدان هزینه‌های مرکب و خوراک خودشان را تأمین می‌کردند، در حالی که امروزه اشخاص به تنهایی توانایی تهیه ادوات نظامی را ندارند، از این رو این هزینه‌ها بر عهده نظام اسلامی بوده که از طریق مالیات تأمین می‌شود.

در ابتدای این دیدار رئیس سازمان مالیاتی کشور، گزارشی از اقدامات سازمان متبوع خود، ارائه نمود.

مؤدیان در محاسبه مالیات تباخی می‌کنند، که باید با آن برخورد شود. حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی مسئولیت سازمان مالیاتی را سخت و مهم دانسته و فرمودند: از سویی برخی به هر نحوی از پرداخت مالیات فرار می‌کنند و از سویی سازمان مجبور به تأمین هزینه‌های جاری کشور با مالیات است، لذا باید به گونه‌ای برنامه ریزی شود که مالیات عادلانه ستانده شود. ایشان اقتصاد جامعه سالم را بر پایه مالیات عادلانه دانسته و افزودند: باید مصارف مالیات تبیین شود تا مردم نسبت به پرداخت آن توجیه شود.

معظم له دریافت مالیات را مختص به زمان حال ندانسته و فرمودند: مالیات در

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی در دیدار با دکتر سبحانین رئیس سازمان مالیاتی کشور با اشاره به ضرورت دریافت مالیات جهت پیشبرد امور کشور فرمودند: دریافت مالیات باید عادلانه و همراه با رضایت مؤدیان باشد، که این باعث جلب اعتماد آنان می‌گردد.

ایشان با اشاره به تعطیلی بعضی از کارگاه‌های تولیدی و کارخانجات بدلیل مالیات بسیار سنگین فرمودند: مالیات سنگین سبب تعطیلی کارگاه‌های تولیدی کشور و سوق دادن سرمایه‌ها به سمت بازارهای غیرتولیدی برای فرار از مالیات و بیکار شدن کارگران می‌شود.

معظم له قابل اطمینان بودن مأمورین مالیاتی را مهم دانسته و فرمودند: متأسفانه برخی از مأموران مالیاتی با

درد مشترک

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

تصاویر منتشرشده از اوضاع غریزه که گویای عمق فجایع و فسادات رژیم صهیونیستی بر کودکان و زنان و مردان مظلوم فلسطین است. فریاد آزادی خواهان را برآورده و دل های جهانمان را به درد آورده است.

بهار محبت ایرانی

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

عید نوروز، خوش طوقی ایرانیان در خوشش محبت در دل هاست. قهرها به آشتی تبدیل می شود و مردم در آستانه سال نو یا ادبیات دوستانه و محبت امیر به هم نزدیک می شوند.

بیداری وجدان ها

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

ده ها هزار کشته و مفقود و صدها هزار گور و بی سرانگه در غزه که اغلب آنان زنان بی پناه و کودکان بی گناه هستند. چهره گریه و شوم رژیم خونخوار صهیونیستی را بیش از پیش بر جهانمان آشکار کرده و وجدانهای طفله را از خواب بیدار نموده است.

پرسه مرگ در نوروز

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

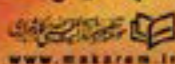
در ایام عید به علت تصادفات رانندگی، خانواده های زیادی داغ دار و عزیزان خود را از دست می دهند؛ متأسفانه بخش مهمی از آسیب ها برای جوانان است که جان و یا اعضای خود را از دست می دهند که با احتیاط این آسیب ها کاهش پیدا می کند.

نقشه شوم!

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

رویگرد اخیر رژیم اسرائیل در غزه زنگ خطری برای مردم لبنان می باشد. اسرائیل اهل سلامت نیست. آنها می خواهند فکر خود را از مبارزان فلسطینی راحت کنند سپس به لبنان ضربه بزنند. آنها نیل تا فرات را می خواهند.

www.makarem.ir

جنایت در سکوت

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

حملات وحشیانه و بی سابقه اسرائیل به مردم غزه مبدل به یک فاجعه عظیم برای جهان اسلام شده چرا دول اسلامی خاموشند. چرا ملت‌های مسلمان فریاد نمی کشند، چرا علمای اسلام موضع گیری نمی کنند، تا کی باید تن به این همه ظلم و جنایت داد

www.makarem.ir

سه ویژگی صیاد دل‌ها

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

سه چیز در او خیلی ممتاز بود: اول شجاعت که از هیچ چیز نمی ترسید؛ حوادث را هم که نقل میکرد، خم به ابرو نمی‌آورد. دوم خلوص نیت. سوم اینکه فوق العاده متواضع بود.

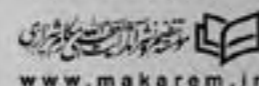
www.makarem.ir

آلودگی هوا، تهدیدی برای سلامت

آیت الله العظمی مکارم شیرازی

هوا از مواهب بزرگ الهی است نباید آن را بی جهت آلوده کرد. افزایش آلودگی هوا یکی از عوامل مهم بیماری‌هاست. نهادهای مختلف باید دست در دست هم دهند و آلودگی هوا را کاهش دهند.

www.makarem.ir

آموزه‌هایی از عهدنامه مالک اشتر

از منظر آیت الله العظمی مکارم شیرازی دام ظلّه

می دانیم امام علی علیه السلام هنگامی که مالک اشتر نخعی را فرماندار مصر و بخش های مختلف آن قرار داد نامه ای که از جمله طولانی ترین و پرمحتواترین نامه های نهج البلاغه است به دست مالک اشتر داد؛ که برنامه عملی و روش کشورداری را در زمینه های مختلف به او آموخت. این نامه به عهدنامه مالک اشتر معروف شده که نامه ۵۳ از نهج البلاغه است.

عهدنامه مالک اشتر در یک نگاه

این عهدنامه را می توان در ده محور خلاصه کرد:

۱. اهمیت ماموریتی که بر عهده مالک گذارده شده بود.
۲. تذکرات اخلاقی فوق العاده که در روش حکومت بسیار تاثیر گذار است.
۳. تقسیم رعایا و قشرهای مختلف مردم به چندین بخش از نیروهای نظامی گرفته تا ماموران جمع مالیات و کارگزاران حکومت و قضات و تجار و صاحبان صنایع و تعیین وظایف و ویژگی های مربوط به آن ها.
۴. اهتمام فوق العاده به طبقات محروم.
۵. لزوم تعیین وقتی برای ملاقات عمومی مردم و به اصطلاح دیدار چهره به چهره با ارباب حاجات.
۶. انتخاب مشاوران قوی و خردمند.
۷. جلوگیری از هرگونه رانت خواری و امتیاز طلبی.
۸. اهتمام به امر صلح آمیخته با هوشیاری در برابر دشمنان و پرهیز از هرگونه خونریزی بی دلیل.
۹. اهتمام به امر برگزاری فرایض دینی برای عموم مردم.

۱۰. دعا برای موفقیت جهت انجام این مسئولیت ها و کمک طلبیدن از ذات پاک پروردگار.

هشدار از ریختن خون به ناحق

امام علی علیه السلام در بخشی از عهدنامه، مسأله بسیار مهمی را عنوان می کند و آن احترام به خون انسان هاست، حضرت با تعبیرات متعدد و مؤکد مالک اشتر را از این امر به پرهیز وامی دارد: «إِيَّاكَ وَالْذَّمَاءَ وَسَفْكَهَا بَغَيْرِ جِلْهًا؛ از ریختن خونِ ناحق شدیداً بپرهیز».

منظور از این سخن آن است که به هنگامی که فرمان قتل افراد مهدور الدم را صادر می کند، نهایت دقت را به خرج دهد مبادا بی گناهی به اشتباه کشته شود.

امام علیه السلام چهار اثر بسیار منفی ریختن خون به ناحق را بیان فرموده: انتقام شدید الهی، مجازات سنگین او، زوال نعمت ها از قبیل آرامش، امنیت، سلامت و سعادت و زوال مُلک و حکومت.

حضرت در ادامه به چهار پیامد دیگر اشاره می کند و می فرماید: «بنابراین حکومت و زمامداری خود را هرگز با ریختن خون حرام تقویت مکن، زیرا این عمل، پایه های حکومت را ضعیف و سست می کند، بلکه بنیاد آن را می کند یا به دیگران منتقل می سازد».

تاریخ هم نشان داده است که چگونه خون به ناحق دامان صاحبش را می گیرد و او را در پرتگاه نیستی می افکند.

پرهیز از افراط گرایی دینی

در عهد نامه مالک اشتر آمده است: «فَلَا تَكُونَنَّ مُتَفَرِّغًا وَلَا مُضَيِّعًا؛ نه آن گونه نماز را طولانی کن که مایه فرار مردم شود و نه

مورد علاقه خود امتیازاتی قائل می شوند که هرگز آن را به دیگران نمی دهند. این تبعیض سرچشمه انواع انحرافات و نابسامانی های حکومت هاست.

آنچه امام علیه السلام در این بخش از سخنانش فرموده مسأله ای سرنوشت ساز است که نه تنها در مسأله حکومت که در تمام مدیریت ها و در سراسر زندگی انسان پیش می آید. به سراغ امتیازات ویژه رفتن بلاى عظیمی است که می تواند حکومت ها را متزلزل سازد و شخصیت انسان ها را زیر سؤال ببرد و آبروی انسان را در دنیا و آخرت بریزد.

طرد چاپلوسان

امیر مؤمنان علیه السلام در «عهدنامه» معروف «مالک اشتر»، دستوری درباره وزرا و اطرافیان صادر می کند و می فرماید: «ثُمَّ رُضُّهُمْ عَلَيَّ أَلَّا يَطْرُوكَ وَلَا يَبْجَحُوكَ بِبَاطِلٍ لَمْ تَفْعَلْهُ، فَإِنَّ كَثْرَةَ الْإِطْرَاءِ تُخْدِتُ الرَّهْوَ، وَتُدْنِي مِنَ الْعِزَّةِ؛ سپس آن ها را طوری تربیت کن که از تو ستایش بی جا نکنند (و از تملق و چاپلوسی بپرهیزند و نیز) تو را به اعمال نادرستی که انجام نداده ای تمجید نمایند، زیرا مدح و ستایش فراوان، عجب و خودپسندی به بار می آورد و انسان را به کبر و غرور نزدیک می سازد».

همچنین در آنجا که حاکم راه خطا می رود آزمون دیگری برای اطرافیان اوست که شجاع باشند و او را یاری نکنند و از راه خطا باز گردانند نه اینکه چشم و گوش بسته به دنبال آن ها حرکت کرده و رضای او را بر رضای خدا و خلق مقدم دارند.

وظیفه حکومت در تأمین معیشت مردم

آن حضرت در «دستور نامه» حکومتی خود به مالک اشتر درباره رسیدگی به امور مردم سفارش می کند و می فرماید: «وَقَدْ اسْتَفْكَأَ أَمْرُهُمْ، وَابْتَلَاكَ بِهِمْ وَلَا تَنْصِبَنَّ نَفْسَكَ لِحَرْبِ اللَّهِ؛ خداوند کفایت امور مردم را از تو خواسته و به جهت آنان تو را در عرصه آزمایش قرار داده؛ خود را در

معرض جنگ با خدا قرار مده». در این بیان، عدم تلاش برای رسیدگی به امور مردم به محاربه با خدا تشبیه شده است. بنابراین، زمامداری که خدا را ناظر بر خود بدانند و بی توجهی به مشکلات مردم را محاربه خدا با خود برشمرد، تکاپو و تلاش وی برای رسیدگی به مردم و رفع نیازهای آنان رنگ و بوی دیگری دارد و انگیزه اش برای توسعه بخشی به جامعه افزون تر خواهد شد.

گرچه این تعبیرات درباره تأمین حداقل معیشت نیازمندان است؛ ولی همین امر در مسائل مربوط به توسعه نیز حاکم و بیانگر لزوم تلاش های خدامحورانه در مسائل مربوط به رشد و توسعه در نگاه اسلام است.

امام علی علیه السلام و دفاع از مظلوم

بسیار می شود که نزدیکان و حامیان زمامدار کارهای خلافی انجام می دهند و حق مظلومی را پایمال می سازند و حاکمان جور معمولاً آن را نادیده گرفته و از کنار آن به سادگی می گذرند. امام علیه السلام مالک اشتر را از این کار به شدت برحذر می دارد: «وَالتَّغَابِي عَمَّا تُعْنَى بِهِ مِمَّا قَدْ وَصَحَ لِلْعُيُونِ، فَإِنَّهُ مَاخُوذٌ مِنْكَ لِعَيْبِكَ، وَعَمَّا قَلِيلٍ تَنْكَشِفُ عَنْكَ أُعْطِيَةُ الْأُمُورِ، وَيَنْتَصِفُ مِنْكَ لِلْمَظْلُومِ؛ و از غفلت در انجام آنچه مربوط به توست و در برابر چشمان مردم واضح و روشن است برحذر باش، چرا که به هر حال در برابر مردم نسبت به آن مسئولی و به زودی پرده از کارهایت کنار می رود و انتقام مظلوم از تو گرفته می شود».

بی شک غفلت از محرومان جامعه عواقب شومی در دنیا دارد که همان بدبینی مردم و جدایی آن ها از حکومت است و هم در آخرت؛ زمانی که پرده ها کنار رود و اعمال آشکار شود و خداوند عالم به اسرار، حق مظلوم را از ظالم بگیرد.

هشدار در مورد ظهور استبداد

امام علی علیه السلام در توصیه خود مالک

را از مسأله غرور و خودکامگی شدیداً نهی می کند، و می فرماید: «وَلَا تَقُولَنَّ: إِنِّي مُؤَمَّرٌ أَمْرٌ فَأَطَاعُ، فَإِنَّ ذَلِكَ إِدْغَالٌ فِي الْقَلْبِ، وَمَنْهَكَةٌ لِلدِّينِ وَتَقَرُّبٌ مِنَ الْغَيْرِ؛ و هرگز مگو من امیرم؛ امر می کنم و از من اطاعت می شود که این موجب دخول فساد در دل و ضعف و خرابی دین و نزدیک شدن دگرگونی ها (در قدرت تو) است».

بی شک یکی از آفات خطرناک حکومت و زمامداری، غرور و خودبزرگ بینی و استبداد است و همان گونه که امام علیه السلام فرموده سه پیامد خطرناک دارد. نخست اینکه فکر انسان را فاسد می کند و حقایق را آن گونه که هست نمی بیند و تصمیمات نابخردانه و غیر عادلانه می گیرد. دیگر اینکه انسان را گرفتار انواع معاصی و گناهان و ظلم و ستم می سازد و دین او را تضعیف می کند. سوم اینکه چنین حالتی سبب تغییرات و دگرگونی ها در رابطه حکومت با مردم می شود.

بسیاری از شورش های عمومی در طول تاریخ از همین جا سرچشمه گرفته است.

به عکس اگر زمامدار متواضع باشد و باد غرور از سر بیرون کند، هم درست می اندیشد، هم آلوده گناه و ضعف دین نمی شود، و هم رابطه صمیمانه با مردم خواهد داشت، همان رابطه ای که پایه های حکومت را قدرت می بخشد.

با مردم باش

امیرمؤمنان علی علیه السلام از مردم در عهدنامه مالک اشتر تعبیر بلیغی کرده و آنان را ستوده و پناهگاه روز جنگ و صلح شمرده و به «مالک» توصیه می کند مصالح آن ها را در نظر بگیرد و مصالح خواص پرادعا و زیاده طلب را فدای مصالحشان کند.

از این رو امام امیر مؤمنان علیه السلام در عهدنامه مالک اشتر بر نقش توده مردم تأکید می کند و می فرماید: «وَأِنَّمَا عِمَادُ الدِّينِ وَجَمَاعِ الْمُسْلِمِينَ وَالْعِدَّةُ لِلْأَعْدَاءِ، الْعَامَّةُ مِنَ الْأُمَّةِ، فَلَئِكَ صِغُوكَ لَهُمْ وَمِيلُكَ مَعَهُمْ؛ به یقین ستون دین، و سبب اجتماع

مسلمانان و ذخیره دفاع از دشمنان، تنها «توده مردم» هستند، بنابراین گوش به سخنان آن‌ها فرا ده و تمایل و علاقه تو به آن‌ها باشد».

این همان چیزی است که امروز به دموکراسی مردمی یا دموکراسی دینی یا مردم‌سالاری دینی از آن یاد می‌شود، هر چند گاهی تنها به الفاظ قناعت می‌کنند و به واقعیات توجه ندارند.

تقبیح خشونت علیه مردم

امام علیه السلام در فرازی به مسأله بسیار مهمی اشاره می‌کند که از سماحت و عظمت قوانین اسلامی پرده برمی‌دارد و چیزی را که در آن روز در دنیا مطرح نبود عنوان می‌کند و می‌فرماید: «وَأَشْعِرَ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ وَالْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَاللَّطْفَ بِهِمْ؛ و قلب خویش را کانون رحمت و محبت و لطف به رعیت قرار ده».

آن حضرت در دستوری دیگر که در واقع تأکیدی است بر آنچه در فراز قبل بیان شد می‌فرماید: «وَلَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سَبْعًا ضَارِيًا تَغْتَنِمُ أَلْفَهُمْ، فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ: إِمَّا أَخَّ لَكَ فِي الدِّينِ، وَإِمَّا نَظِيرٌ لَكَ فِي الْخَلْقِ؛ و در مورد آنان همچون درنده ای مباش که خوردنشان را غنیمت شماری، زیرا آن‌ها دو گروهند یا برادر دینی تواند و یا انسان‌هایی که در آفرینش شبیه تو هستند (در هر حال باید حقوق آن‌ها را محترم بشماری)».

بی شک پایه حکومت صحیح، مقتدر و عادلانه، بر قلوب و دل‌های مردم است نه بر شمشیرها و نیزه‌ها. آن‌ها که بر دل‌ها حکومت دارند کشورشان امن و امان است و آن‌ها که بر شمشیر تکیه می‌کنند دائماً در خطرند.

تأکید بر جمهوریت به معنای واقعی کلمه حل مشکلات مردم و اداره امور کشور با پیام و پیغام میسر نمی‌شود، بلکه رئیس حکومت باید با مردم در تماس مستقیم باشد و حضوراً مشکلات را دریابد و به حل آن‌ها بپردازد.

این همان چیزی است که روان‌شناسان امروز بعد از مطالعات خود به آن رسیده‌اند که ملاقات چهره به چهره تأثیر فوق‌العاده‌ای در جذب افراد و فرونشاندن آتش خشم آن‌ها و برآوردن حاجاتشان دارد.

شبیه همین معنا در نامه مالک اشتر (نامه ۵۳) آمده است آنجا که می‌فرماید: «وَأَمَّا بَعْدُ فَلَا تُطَوَّلَنَّ اخْتِجَابَكَ عَنْ رَعِيَّتِكَ فَإِنَّ اخْتِجَابَ الْوَلَاةِ عَنِ الرَّعِيَّةِ شَعْبَةٌ مِنَ الضِّيْقِ وَقَلَّةٌ عِلْمٍ بِالْأُمُورِ؛ و اما بعد هیچ‌گاه خود را در زمانی طولانی از رعایا پنهان مدار زیرا پنهان ماندن زمامداران از چشم رعایا موجب نوعی محدودیت و کم‌اطلاعی نسبت به امور (کشور) می‌شود».

آن حضرت به مالک اشتر صریحاً توصیه می‌کند که بخشی از وقت خود را در اختیار نیازمندان بگذارد و بار عام بده، درهای دارالاماره را بگشاید و پاسبانان را کنار بزن تا مردم آزادانه با تو تماس بگیرند و نیازها و مشکلات خود را، بی‌واسطه با تو در میان بگذارند.

یکی از دستورات اسلامی نیز این بوده که زمامداران، امامت جماعت را بر عهده می‌گرفتند؛ یعنی در میان مردم همه روز حاضر می‌شدند و این کار می‌توانست بسیاری از واقعیات‌ها را به آن‌ها منتقل کند؛ خواه تلخ باشد یا شیرین.

سخن آخر: (مسئولان عهدنامه مالک اشتر را مقابل خود بگذارند و عمل کنند)

از آنچه در بالا آمد می‌توان به این حقیقت پی برد که آنچه در حال حاضر به عنوان حکومت اسلامی شناخته می‌شود، هنوز تا رسیدن به شکل اصلی این حکومت فاصله بسیاری دارد چه خوب است مسئولان کشور ما، عهدنامه مالک اشتر را جلوی خود بگذارند و مطابق آن عمل کنند.

منبع: پیام امام امیر المومنین علیه السلام

«کار» جهاد بزرگ اجتماعی

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی؛ مجله مکتب اسلام، اردیبهشت ۱۳۵۸، سال نوزدهم، شماره ۲

چکیده:

سخن از اولویت مسائل اقتصادی در اسلام بود؛ برای تکمیل این بحث به بررسی نظر اسلام در زمینه «اهمیت کار» می پردازیم. در احترام و تعظیم این مفهوم از دیدگاه اسلام همین بس که در حالات «سعد انصاری» می خوانیم: هنگامی که پیامبر (ص) از غزوه «تبوک» بازمی گشت سعد به استقبال ایشان شتافت و با دستن خشن و پینه بسته اش با پیامبر مصافحه کرد. پیامبر فرمود: چرا دستت چنین است؟ عرض کرد: با بیل و طناب کار می کنم و هزینه زندگی همسر و فرزندم را فراهم می سازم. در این موقع پیامبر کار عجیبی کرد که در تاریخ هیچ یک از مردان بزرگ جهان دیده نشده است؛ پیامبر دست او را بوسید و گفت: «این دستی است که هرگز آتش دوزخ به آن نخواهد رسید!».

– برای بازسازی یک جامعه استبدادزده همه باید با نهایت دلسوزی کار کنند.

– آن کس که با بی کاری و کم کاری، یا عدم مهارت در کار سبب می شود که اجتماعش از نظر اقتصادی وابسته به دیگران باشد از نظر اسلام ملعون و مطرود درگاه خدا است – انقلاب ملت ما هنگامی کامل می شود و از خطر ها رهائی می یابد که از پشتوانه اقتصاد فنی و پرمایه ای برخوردار گردد.

سخن از اولویت مسائل اقتصادی در اسلام بود؛ برای تکمیل این بحث به بررسی نظر اسلام در زمینه اهمیت «کار» می پردازیم. تمام برنامه های اسلام را از یک نظر می توان در «جهاد» خلاصه کرد. جهاد با طاغوت ها، جهاد با جهل، جهاد با فقر و جهاد با هوا و هوس های سرکش! درست به عکس آنچه افراد کوتاه بین یا غرض آلود می گویند جهاد نه تنها نقطه ضعفی برای برنامه

های اسلامی نیست بلکه بدون شک جهاد از اساسی ترین و سازنده ترین برنامه های قانون حیات و نظام آفرینش و روح آزادی و عدالت خواهی انسان ها. قانونی است که بدون آن زندگی مفهوم خود را از دست خواهد داد، و به صورت مرگ گونه ای درمی آید.

اما جالب اینجاست که در اسلام هرگونه کار ثمربخش، در هر مقیاس، شعبه ای از جهاد محسوب می شود و کارگر به عنوان مجاهد راه خدا و گاهی برتر از او شناخته شده است. چنانکه امام علی ابن موسی الرضا(علیه السلام) می گوید: «الَّذِي يَطْلُبُ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَا يَكْفِي بِهِ عِيَالَهُ أَكْبَرُ أَجْرًا مِنَ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ»؛ (آن کس که برای تامین زندگی خانواده خویش تلاش می کند و مواهب الهی را در پرتو کار می طلبد از مجاهدان راه خدا گران قدرتر است). (۱) فهم این نکته که چرا موقعیت چنین کارگری برتر است چندان مشکل نیست؛ زیرا اولاً مجاهدان حافظ وضع موجود یک جامعه اند؛ اما کارگران لایق، بهبود و توسعه آینده را نیز در اختیار دارند. ثانیاً هیچ نظام سیاسی بدون پشتوانه یک اقتصاد قوی و شکوفا باقی و برقرار نمی ماند و تلاش سربازان بدون تلاش کارگران بی اثر است.

در احترام و تعظیم مقام کارگر از دیدگاه اسلام همین بس که در حالات «سعد انصاری» کارگر زحمت کش مسلمان، می خوانیم: هنگامی که پیامبر(صلی الله علیه وآله) از غزوه «تبوک» بازمی گشت سعد به استقبال ایشان شتافت و با دستن خشن و پینه بسته اش با پیامبر(صلی الله علیه وآله) مصافحه کرد. پیامبر(صلی الله علیه وآله) فرمود: چرا دستت چنین است؟ عرض

کرد: با بیل و طناب کار می کنم و هزینه زندگی همسر و فرزندم را فراهم می سازم. در این موقع پیامبر(صلی الله علیه وآله) کار عجیبی کرد که در تاریخ هیچ یک از مردان بزرگ جهان دیده نشده است؛ متن حدیث چنین است: «فقبل یده رسول الله و قال هذه ید لا تمسها النار!»؛ (پیامبر(صلی الله علیه وآله) دست او را بوسید و گفت این دستی است که هرگز آتش دوزخ به آن نخواهد رسید). (۲) من فکر می کنم اهمیت این عمل را با هیچ تعبیری جز خودش نمی توان بیان کرد. باز برای پی بردن به اهمیت «کار» در این مکتب، توجه به این نکته لازم است که نه تنها کار مثبت و سازنده از مهمترین عبادات در اسلام محسوب می شود؛ بلکه عوارض ناشی از آن نیز در حکم عبادت است. چنانکه در حدیثی می خوانیم: «کارگر خسته ای که شب با اندام فرسوده می خوابد همانند کسی است که شب زنده داری و عبادت می کند!».

در اسلام نه فقط روی اصل کار تکیه شده بلکه مهم تر از موضوع کار مسئله «کیفیت» کار است. امام صادق(علیه السلام) به دوستانش چنین توصیه می کرد: «هنگامی که می خواهید به دنبال کاری بروید صبح زود حرکت کنید و با سرعت به سراغ آن راه بیفتید». (۳)

الگوهای زنده

بسیاری از پیشوایان بزرگ دین برای تعمیم و توسعه کار و تعظیم مقام کارگر شخصا و با دست خویش کار می کردند. آنهم کارهایی که بسیاری از افراد آن را دور از شأن خود می پندارند و حقیر و کوچک می شمارند. «علی بن ابی حمزه بطائنی» روزی از کنار مزرعه ای می گذشت که حضرت امام موسی بن جعفر(علیه السلام) را دید که مشغول به کار

کردن در مزرعه بودند و از پاهایشان عرق می ریخت. جلو رفت و عرض کرد: یا ابن رسول الله! فدایت شوم، کارکنان و کارگران شما کجايند؟ فرمود: ای علی! کسانی که از من و پدرم بالاتر بودند، در زمین خود با دست خود کار می کردند. عرض کرد: یا ابن رسول الله! چه کسانی؟ فرمود: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیرالمؤمنین و همه پدرانم (علیهم السلام). این یکی از کارهای همه پیامبران و فرشتگان و بندگان صالح خداوند است. (۴) و از آن عجیب تر اینکه در حالات بزرگترین شخصیت های اسلام می خوانیم که قسمتی از کار های خانه را نیز شخصا انجام می دادند. علی(علیه السلام) برای منزل خویش هیزم از بیابان و آب از چاه های اطراف می آورد، و خانه را نظافت می کرد، و فاطمه(علیها السلام) گندم را آسیاب می کرد و خمیر می نمود و نان می پخت. (۵)

در اینجا ممکن است اشتباهی برای بعضی رخ دهد که اصلاح آن لازم به نظر می رسد؛ و آن این است که احترام فوق العاده ای که اسلام برای کار با دست قائل شده مفهومی است این نیست که کار های سازنده فکری همچون تعلیم و تربیت، و رهبری و راهنمایی مردم از ارزش و احترام فوق العاده بی بهره اند، تا افراد ناآگاه از این موقعیت استفاده کرده و دانشمندان و اساتید و نویسندگان و پیشوایان فکری مردم را متهم به عدم انجام کار مثبت کنند. بلکه به عکس هدف اصلی این احترام فوق العاده برای کارگر، این است که هرگز نقش کارگر را در پیشرفت یک جامعه زنده فراموش نکنیم و مقام او را کم نشمریم؛ وگرنه پیشوایان فکری و مربیان یک جامعه قطع نظر از ارزش های انسانی فعالیت های آنها، سهم بسیار مهمی در پیشبرد جنبه های مادی جامعه نیز دارند؛ زیرا آن ها با پایه ریزی یک مجتمع صالح و دعوت به همبستگی، درستکاری، تعاون و مانند این ها جامعه را برای رسیدن به هدف های مهمتر تقویت می کنند و تأثیر غیر مستقیم کوشش های آن ها همانند تأثیر غیرمستقیم عمل یک طبیب ماهر و

دلسوز در افزایش بازده اقتصادی کارگران قابل انکار نیست.

خیلی روشن است کارگری که بیمار می شود نه تنها بازده اقتصادی ندارد بلکه به صورت یک مصرف کننده درمی آید، ولی بر اثر تلاش طبیب، سلامت خود را بازیافته قادر بر تولید می شود. آیا می توانیم به این پزشک یا دانشجوی طب بگوئیم تو عمل مثبتی نداری و باید حتما بر روی زمین های زراعتی کار کنی؟

تنبل ها، پر خواب ها و انگل ها در این نظام مطرودند

دستور های اسلام در مورد محکوم ساختن فرار از زیر بار مسئولیت ها و وظائفی که نظام اقتصادی جامعه بر دوش هر کس گذارده که بدون دخالت در امر تولید از دسترنج دیگران بهره نگیرند، و زندگی اتکالی و وابسته را برای خود نپذیرند بسیار جالب است و بیانگر بینش خاص اسلام در مسائل زیربنائی یک اقتصاد سالم می باشد. «دیرخوابی» و «کم کاری» و «بی کاری» در تعلیمات اسلام به شدت محکوم شده است، تا آنجا که امام موسی بن جعفر(علیه السلام) می گوید: «خداوند بنده پر خواب را مبعوض می دارد، خداوند بنده بی کار را مبعوض می شمارد!» (۶) جمله کوتاه و شعارمانندی که از پیامبر اسلام(صلی الله علیه وآله) نقل شده نظر این آئین را نسبت به افراد و جامعه های سربار و متکی به غیر روشن می سازد؛ آنجا که فرمود: «از رحمت خدا دور است کسی که سنگینی زندگی خود را بر دوش مردم بیفکند». (۷) امام صادق(علیه السلام) به یکی از دوستانش با این عبارت اخطار کرد که: «در امر زندگی سستی مکن مبادا سربار دیگران شوی». (۸)

اهمیت کار های تولیدی

شکی نیست که اساس کار مثبت و سازنده همان کار های تولیدی است، و ارزش کارهای دیگر از نظر اقتصادی به مقداری است که در امر تولید دخالت داشته باشد. اهمیت کار های تولیدی به اندازه ای است که حتی رهبران الهی که به حکم پرداختن

مسئولیت های سنگین اجتماعی کاملاً استحقاق استفاده از بیت المال را داشته اند کوشش می کردند تا ممکن است از بیت المال استفاده نکنند، و به نحوی از طریق شرکت در کار های تولیدی خود را از بیت المال بی نیاز سازند. در یکی از روایات اسلامی از امیرمؤمنان علی(علیه السلام) می خوانیم که فرمود: «خداوند به داود پیامبر وحی فرستاد که تو خوب بنده ای هستی اما تنها اشکال کارت این است که از بیت المال استفاده می کنی و با دست خود کار نمی کنی!» (۹) با آنکه او رهبر یک حکومت عادلانه وسیع بود و حق داشت زندگی خود را از بیت المال تامین کند. او به دنبال این جریان بسیار گریست تا اینکه توانست آهن را نرم و از آن زره بسازد و از این طریق از بیت المال بی نیاز شود و خدمات اجتماعی خود را رایگان انجام دهد.

امام صادق(علیه السلام) فرمود: «من در بعضی از اراضی مزروعی ام کار می کنم و عرق می ریزم با اینکه کسانی را دارم که این کار های مشکل را به عهده بگیرند، تا خداوند بزرگ مرا در طلب روزی حلال ببیند». (۱۰) روزی امام(علیه السلام) لباس کار پوشیده بود و بیل به دست گرفته کار می کرد و عرق از او می چکید، بعضی از ناظران از این امر تعجب کردند و علت این امر را پرسیدند امام فرمود: «من دوست دارم انسان در راه تهیه معاش، از حرارت آفتاب ناراحت شود!» (۱۱)

با اینکه در آن عصر و زمان کار های صنعتی به وسعت امروز نبود، ولی اهمیتی را که اسلام به امر صنعت می دهد از فرمان معروف علی(علیه السلام) به مالک اشتر می توان دریافت. در این فرمان به مالک توصیه می کند که نسبت به «صنعت گران»؛ (ذوی الصناعات) اهمیت بسیار قائل شود و آن ها را سرچشمه سود ها و اسباب آسایش مردم می شمرد (مواد المنافع و اسباب المرافق). حتی دستور می دهد امور مربوط به کارگران صنعتی را شخصا زیر نظر بگیرد، چه آن ها که در شهر او هستند و چه صنعت گرانی که در بلاد دور و نزدیک فعالیت دارند؛ «و تَقَفَّدْ

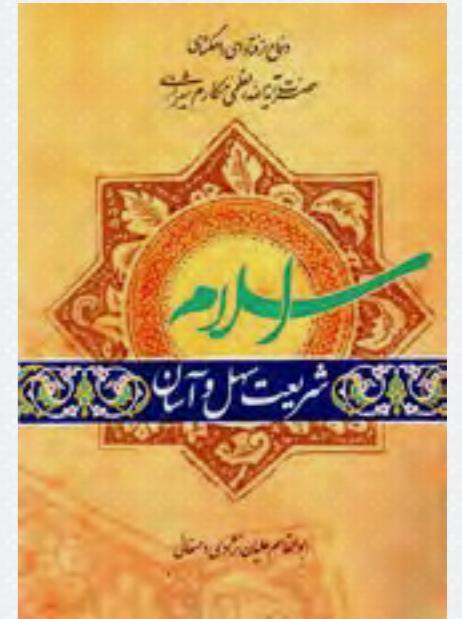
أُمُورَهُمْ بِخَصْرَتِكَ وَ فِي حَوَاشِي بِلَادِكَ!». درباره اهمیت کشاورزی و خودکفایی در این زمینه، همین بس که در سخنان پیشوایان اسلام کشاورزان به عنوان گنج های الهی در روی زمین معرفی شده اند. (۱۲) و کشاورزی به عنوان یکی از محبوب ترین کارها نزد خدا شمرده شده است. (۱۳)

آنچه در بالا گفته شد گوشه بسیار کوچکی از توصیه های مکرر و فراوان پیشوایان اسلام در زمینه کار و مخصوصا کار های تولیدی است. ولی آن ها که اطلاعاتشان درباره اسلام محدود به چیزی است که از کوچه و بازار و از افراد بی اطلاع شنیده اند، ممکن است با شنیدن اینگونه بحث ها دچار شگفتی شوند! ما باردیگر به این دسته از پژوهندگان مسائل اسلامی توصیه می کنیم باز هم نزدیک تر بیائید و نزدیک تر تا بدانید آنچه را در طلبش دور جهان می گردید در خانه خود شما است.

پی نوشت:

- (۱). وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۴۳.
- (۲). اسدالغابه، ج ۲، ص ۲۶۹.
- (۳). «إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ الْحَاجَةَ فَلْيَبْتَكَرْ إِلَيْهَا وَ لِيُسْرِعِ الْمَسْئُ إِلَيْهَا»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۵۰؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۱۵۷.
- (۴). «زَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَعْجَلُ فِي أَرْضِ لَهُ وَ قَدْ اسْتَنْقَعَتْ قَدَمَاهُ فِي الْعَرَقِ فَقُلْتُ لَهُ: جَعَلْتَ فَذَاكَ ابْنَ الرَّجَالِ فَقَالَ: يَا عَلِيُّ عَمَلٌ بِالْيَدِ مِنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي وَ مِنْ أَبِي فِي أَرْضِهِ فَقُلْتُ لَهُ: مَنْ هُوَ؟ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ آبَائِي عَلَيْهِمُ السَّلَامُ كُلُّهُمْ قَدْ عَمَلُوا بِأَيْدِيهِمْ وَ هُوَ مِنْ عَمَلِ النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ الصَّالِحِينَ»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۳؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۱۶۲.
- (۵). «كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَخْتَلِبُ وَ يَسْتَقِي وَ يَكْتَسِبُ وَ كَانَتْ فَاطِمَةُ تَطْخُنُ وَ تَعْجِنُ وَ تُخْبِزُ»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۴.
- (۶). «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُبَغِضُ الْعَبْدَ التَّوَامَ الْفَارِغَ»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۳۶.
- (۷). «مَلْعُونٌ مَنْ أَلْفَى كَلَّةَ عَلِيٍّ النَّاسِ»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۸۷.
- (۸). «مَنْ لَا تَكْتَسِلُ عَنْ مَعِيشَتِكَ فَتَكُونَ كَلًّا عَلَى غَيْرِكَ»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۳۷.
- (۹). «إِذَا أَحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْكَ نِعْمَ الْعَبْدُ لَوْ لَا أَنْكَ تَأْكُلُ مِنْ بَيْتِ الْغَالِ وَ لَا تَعْمَلُ بِبَيْدِكَ»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۲.
- (۱۰). وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۳.
- (۱۱). همان.
- (۱۲). «الزَّارِعُونَ كَنُوزِ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۵.
- (۱۳). «مَنْ مَسَا فِي الْأَعْمَالِ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْ الزَّرَاعَةِ...»؛ وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۲۵.

«اسلام شریعت سهل و آسان»

دشمن برای مقابله با حق و حقیقت و کسانی که در مسیر آن حرکت کرده و مدافع آن هستند، از ابزارها و شیوه های مختلفی استفاده می کند، که یکی از شایع ترین آن ها دروغ و تهمت و شایعه سازی است.

کار بسیار زشت و ناپسند و ناجوانمردانه ای که از گذشته های بسیار دور در میان ناهلان رایج بوده حتی نسبت به پیامبران و انبیای الهی علیهم السلام صورت می گرفته، ولی در عصر و زمان ما به صورت گسترده تر و ناجوانمردانه تر انجام می شود.

در این میان مرجع عالی قدر حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی (مدظله العالی) نیز که در تمام عمر و با همه توان و نیرو، خالصانه به دفاع از حق و حقیقت پرداخته و از هیچ تلاشی در مسیر تبلیغ و نشر اسلام ناب و ترویج مکتب اهل بیت علیهم السلام و نجات مسلمانان از تبلیغات مسموم و وسیع معاندان، فروگذار نکرده، از این قاعده مستثنا نبوده و آماج دروغ ها و شایعات دروغین دشمنان و تنگ نظران و حسودان قرار گرفته است.

یکی از شایعات دروغینی که ناجوانمردانه در مورد معظم له در فضاهای مجازی با اهداف

خاصی منتشر می شود، فتاوی سخت گیرانه ایشان است. مغرضان و دشمنان قصد دارند این گونه القا کنند که حضرت استاد در مسائل فقهی، بسیار سخت گیر هستند و در مورد هر چیزی فتوا به تحریم می دهند، در حالی که این مطلب دروغ بزرگی است و معظم له در حوزه های علمیه به آسان گیری در فتوا مشهورند.

تألیف کتاب «اسلام شریعت سهل و آسان» پاسخ به کسانی است که سعی دارند فتاوی ایشان را سخت و سنگین معرفی کنند تا مردم را از تقلید معظم له بازدارند، در صورتی که در میان مراجع، فتاوی ایشان بسیار آسان است و سمپاشی های آن ها در مردم آگاه ما اثری ندارد.

کتاب در یک نگاه

فصل اول کتاب به شایعه سازی و شایعه پراکنی از دیدگاه اسلام اختصاص یافته، در گام بعد برخی از علل و انگیزه های شایعه سازان علیه معظم له مورد واکاوی قرار گرفته است.

در فصل سوم به بی اساس بودن شایعه سخت گیری معظم له در فتاوا در فضاهای مجازی اشاره شده است، سپس نمونه هایی از سعی و تلاش فراوان معظم له برای هر چه راحت تر و آسان تر شدن فتاوا و تکالیف شرعی امت اسلامی تا آن جا که موازین فقهی اجازه می دهد، ارائه شده است.

ساختار اصلی کتاب

عناوین کتاب اسلام شریعت سهل و آسان عبارتند از:

فصل اول: شایعات دروغین و شایعه پراکنان از دیدگاه اسلام

فصل دوم: عوامل و انگیزه های شایعات دروغین

فصل سوم: فتاوی سهل و آسان

فصل چهارم: راهکارها

فصل پنجم: هشدار

گزارش محتوایی اثر

راه مقابله با شایعات

مؤلف در پاسخ به این سوال که «چگونه می توانیم خود و جامعه را از این پدیده زشت و نکبت بار و عواقب دردناک آن رهایی بخشیم؟» به ابعاد مختلف برخورد قرآن با شایعه سازان، واکنش ها در مواجهه با شایعات و راه مبارزه با شایعات دروغین پرداخته است.

در بخش از کتاب می خوانیم: باید پی در پی عواقب دردناک این عمل را با روش های مختلف به مردم گوشزد کرد و از آن ها خواست که درباره آثار شوم پیروی از شایعات بیندیشند.

هم چنین باید طرز تفکر و جهان بینی اسلامی در انسان ها زنده شود تا بدانند خداوند در همه حال مراقب آن هاست.

از سوی دیگر لازم است سطح فکر افراد بالا رود؛ چرا که پیروی از شایعات در بیشتر موارد کار ساده لوحان و افراد ناآگاه است که با شنیدن یک شایعه بی اساس به سرعت به آن می چسبند و قضاوت می کنند.

علل شایعه پراکنی

فصل دوم کتاب به علل و انگیزه شایعه پراکنی علیه معظم له پرداخته و مخاطبان را به قسمتی از مبارزات آن مرجع عالیقدر با بدعت ها و اشتباهات و ناهنجاری ها و سنت های غلط ارجاع داده است.

در برشی از فصل دوم کتاب آمده است: دلیل این همه شایعه و مخالفت ها روشن است، معظم له از همان آغاز جوانی به مبارزه با بدعت ها و انحرافات و خرافات پرداخته،

که باعث پیدایش مخالفانی شده است. اگر محافظه کاری را در پیش می گرفت چنین دشمنانی وجود نداشتند.

آسان گیری بر مردم

یکی از ویژگی های احکام اسلامی آسان بودن است همانگونه که در آیه ۷۸ سوره حج می خوانیم: «وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ؛ در دین (اسلام) کارِ سنگین و سختی بر شما قرار نداد».

فصل سوم کتاب به تبیین فتاوی آسان معظم له و طرح یک صد و ده نمونه از فتاوی آسان ایشان اختصاص یافته که مهم ترین آن ها عبارتند از: آرایش زنان، آرایش کردن دختر باکره، استفاده از قرص جلوگیری برای قطع عادت ماهیانه، اصلاح دختران، التذاذ زن و شوهر از یکدیگر، بیمه دیه زن و مرد، پوشیدن لباس مختص زنان و مردان، پیوند اعضا، ترتیب در قضای نمازها، تزریق آمپول و سرم در حال روزه، تطهیر با آب قلیل یک مرتبه، تطهیر فرش یا مکان نجس، تغییر جنسیت، جراحی زیبایی، جلوگیری از انعقاد نطفه، رعایت حجاب هنگام قرائت قرآن روزه بیمار و قضای آن، زنان فاقد رحم که یائسه نیستند، زیارت امام زاده برای حائض، سپرده بانک ها، معاشرت با غیر مسلمانان، نگاه به زنان نامحرم در تلویزیون، گفت و گو و مراودات دختر و پسر، بیمه دیه زن و مرد، سن بلوغ دختران و ...

در بیان حکم فقهی تغییر جنسیت می خوانیم: ظاهر ساختن جنسیت واقعی (در افراد دو جنسی که یک جنس آن ها غلبه دارد) خلاف شرع نیست؛ بلکه واجب است، ولی تغییر جنسیت صوری و کاذب جایز نیست.

هم چنین از دیدگاه آن مرجع عالیقدر اگر جراحی زیبایی آمیخته با حرام یا ضرر مهم دیگری نباشد ذاتاً اشکالی ندارد، ولی چنانچه مستلزم حرام (مانند لمس و نظر حرام) باشد، فقط در صورت ضرورت جایز است.

در فرازی دیگر با عنوان حکم تاتو لب و ابرو،

و غسل و وضو با آن آمده است: این کار در صورتی که آرایش تند محسوب نشود و منشأ فساد نگردد جایز است و در هر حال برای وضو و غسل اشکالی ندارد؛ زیرا چیزی نیست که روی پوست را بپوشاند، و اگر روی پوست باشد باید در صورت امکان هنگام غسل و وضو برطرف شود.

از دیدگاه معظم له هرگاه ضرورتی برای کاشت ناخن مصنوعی نباشد آن را ترک کنند و چنانچه ضرورت دارد و امکان جداسازی ناخن های مصنوعی هنگام غسل و وضو نباشد، با آن وضو و غسل جبیره ای بگیرند.

نوآوری های فقهی

دلسوزی ها و تلاش های فراوان و خستگی ناپذیر معظم له به منظور آسان شدن کار برای مقلدین تا بدان حد است که معظم له می فرماید: «باید خودم را جای سؤال کننده بگذاریم و مشکل او را مشکل خودمان بدانیم و به دنبال راه حلی برای مشکلش باشیم»

فصل چهارم به نمونه راه حل هایی اختصاص یافته که معظم له در راستای برون رفت از مشکل و آسان گیری بر مردم مطرح کرده است. که به نمونه هایی از این راه حل ها اشاره می کنیم:

۱. استفاده از اموال کسی که درآمد او شبیه ناک است ۲. افکار و خیالات شیطانی ۳. تصرف در اموال کسی که خمس نمی دهد ۴. تطهیر موکت چسبیده به زمین ۵. حکم اذن پدر برای دختری که به پدر دسترسی ندارد ۶. حل مشکلات رمی جمرات ۷. حل مشکل اسراف گوشت های قربانی ۸. حل مشکل سفرهای زیارتی بانوان ۹. حل مشکل حرمت ابدی ازدواج در عده ۱۰. حل مشکل ربوی بودن برخی از وام ها ۱۱. راه برون رفت از مشکل حق حبس مهر ۱۲. راه توفیق نماز شب و قضا نشدن نماز صبح ۱۳. راه حل مشکلات جنسی ۱۴. اجاره ۱۵. راه محرم شدن پسر خوانده ۱۶. راه محرم شدن دختر خوانده ۱۷. روش تلقیح مجاز با نطفه بیگانه ۱۸. روش جبران حق الناس غیر مالی ۱۹. روش جبران حق الناس مالی ۲۰.

روش حل مشکلات ۲۱. روش محو کردن اسامی مقدسه ۲۲. طلاق غیابی ۲۳. کاهش یا افزایش مهریه بعد از عقد ۲۴. مخالفت بی دلیل پدر در ازدواج دختر ۲۵. وصیت به تساوی دختر و پسر در ارث.

در بخشی از کتاب می خوانیم: یکی از سخت ترین مناسک حج، رمی جمرات سه گانه در روزهای دهم و یازدهم و دوازدهم ذی حجه است، که متأسفانه در بسیاری از سال ها بدون تلفات نبوده است و حجاج محترم را به زحمت فراوان می انداخت.

معظم له برای حل این مشکل نیز در چارچوب فقه جواهری به مطالعات وسیع پرداخت و این مطالعات و تلاش های دلسوزانه، که به قصد تسهیل کار برای مکلفان و حجاج عزیز بود، به بار نشست، و اعلام کردند:

«اصابت سنگ ها به ستون های جمرات لازم نیست، بلکه کافی است سنگ ها به حوضچه اطراف ستون ها پرتاب شود».

هشدار

مؤلف در پایان فصل پنجم با ذکر روایت تکان دهنده ای از رسول خدا صلی الله علیه و آله، که خود آماج شایعات دروغین مختلف کافران و منافقان و معاندان بود، به کسانی که به نشر شایعات دروغین آلوده هستند و احتیاط کافی و دقت لازم را در مورد این گناه خطرناک نمی کنند هشدار داده و ساخت و پخش و نشر و قبول شایعات دروغین را از مصادیق واضح و روشن ظلم برشمرده است.

لازم به ذکر است مصادر و منابع کتاب در انتهای اثر ذکر شده است.

گفتنی است این کتاب نفیس با تحقیق و گردآوری حجه الاسلام ابوالقاسم علیان نژادی نخستین بار در سال ۱۳۹۷ ش، در یک جلد و در ۷۹ صفحه، در قطع رقعی از سوی انتشارات امام علی بن ابی طالب (ع)، به زیور طبع آراسته شده است.

«توزیع ثروت» در اسلام

پرسش:

اسلام برای توزیع عادلانه ثروت در بین مردم چه راهکارهایی ارائه داده است؟

پاسخ اجمالی:

توزیع ناعادلانه ثروت، بلای بزرگ و درد بی درمان دنیای معاصر است؛ اما اسلام در شیوه درمان خود، اقتصاد را با اخلاق پیوند می دهد و آن را در لایه های مختلف اقتصاد، یعنی تولید، توزیع و مصرف کالا حاکم می کند تا فاصله بین فقیر و غنی کم شده، و ثروت به طور عادلانه توزیع گردد. از جمله این دستورات تاکید بر روزی حلال و سود عادلانه، و تحریم ربا و رشوه است. در واقع اسلام با طرح بایدها و نبایدهای اخلاقی در حوزه اقتصاد، عملاً چشمه های تولید ثروت نامشروع را مسدود می کند.

پاسخ تفصیلی:

متأسفانه توزیع ناعادلانه ثروت بلای بزرگ و درد بی درمان دنیای امروز است. آمار و ارقام حکایت از آن دارد که ۸۰٪ ثروت دنیا در اختیار ۲۰٪ مردم دنیا، و تنها ۲۰٪ ثروت دنیا در اختیار ۸۰٪ مردم دنیاست، و این فاصله روز به روز زیادتر می شود. یعنی گردن کلفت‌های دنیا، روز به روز گردن کلفت تر، و ضعیفان عالم روز به روز ضعیف تر می شوند، و اختلافات و درگیری ها و مشکلات و بدبختی های دنیای امروز نتیجه همین معضل است. دنیای امروز متأسفانه هیچ برنامه ای برای حل این معضل، و دستیابی به توزیع عادلانه ثروت ندارد و نمی تواند داشته باشد، چون تفکر مادی اجازه توزیع عادلانه ثروت را نمی دهد.

برنامه اسلام برای توزیع عادلانه ثروت

اسلام برای توزیع عادلانه ثروت نیز برنامه دارد. توضیح این که در اسلام سه نوع مالکیت وجود دارد:

۱. مالکیت خصوصی: هر انسانی می تواند تلاش و فعالیت کند و مالک نتیجه زحماتش شود؛ البته مالکیت شخصی، حد و حدود و ضوابطی دارد.

۲. مالکیت عمومی: اموالی است که مالک خاصی ندارد، بلکه عموم مردم مالک آن هستند؛ مانند اراضی خراجیه که در فقه ما بطور مفصل مطرح است.

۳. مالکیت حکومت اسلامی: که بخشی از آن انفال است که در کتب فقهی مفصل درباره آن بحث شده است.

حکومت اسلامی از املاک خود در مواقع لزوم بصورت عادلانه به افراد می دهد تا اگر مشکلی در جایی به وجود آمده حل گردد. اگر برنامه مالکیت های سه گانه به طور دقیق رعایت و عملی شود، معضل توزیع ناعادلانه ثروت حل می گردد.

راه حل اسلام:

همان طور که می دانیم، نمی توان نسخه این بیماری خطرناک را - که جسم و جان بشریت را آزار می دهد - در دنیای مادی جستجو کرد؛ چون تفکر مادی اجازه توزیع عادلانه ثروت را نمی دهد. اما اسلام داری این درد جانکاه را همچون سایر آلام بشر ارائه کرده است و آن این است: مسائل اقتصادی باید با اصول اخلاقی آمیخته شود، و اقتصاد منهای اخلاق ممنوع گردد.

آری اگر اخلاق در لایه های مختلف اقتصاد حاکم شود، یعنی تولید کالا توزیع کالا و مصرف کالا همه آمیخته با اصول اخلاقی گردد، بی شک روز به روز فاصله زیاد بین فقیر و غنی کم می شود،

و به طور طبیعی ثروت به طور عادلانه در میان همه مردم توزیع می گردد. به نمونه هایی از دستورات اسلام در این زمینه توجه فرمایید:

۱. تأکید بر روزی حلال:

حضرت رسول (صلی الله علیه وآله) طبق روایت معروفی فرمودند: «الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جُزْءًا وَ أَفْضَلُهَا جُزْءًا طَلَبُ الْحَلَالِ» (۱)؛ (عبادت و بندگی خدا هفتاد نوع است، برترین آن به دنبال رزق و روزی حلال رفتن است). آیا دنیای امروز به دنبال روزی حلال است؟ هرگز. اسلام می گوید: هر وسیله ای که برای جامعه بشری زیانبخش است، تولید و پخش و نگهداری و توزیع و خرید و فروش و مصرف و هر گونه فعالیت پیرامون آن حرام است. اما امروزه، مهم ترین و پردرآمدترین تجارتهای دنیای مادی، تجارت سلاحهای مرگبار است که اسلام تولید و خرید و فروش و نگهداری آن را تحریم کرده است. اگر دنیای امروز مطابق احکام اسلام، تجارت چنین سلاحهایی را ممنوع کند، جلوی بخش مهمی از انباشت نامشروع ثروت گرفته می شود.

دومین تجارت پرسود دنیای مادی، تجارت مواد مخدر است، که متأسفانه بسیاری از سیاستمداران عصر ما آلوده آن هستند. خیال نکنید که به راحتی مقدار قابل ملاحظه ای از مواد مخدر در ظرف مدت کوتاهی از کشور تولید کننده، به کشورهای مصرف کننده حمل و در بین معتادان توزیع گردیده، و این کار تنها توسط قاچاقچیان صورت می پذیرد؛ بلکه چراغ سبز سیاستمداران پرنفوذ کشورهای مختلف کار را بر قاچاقچیان آسان کرده، و البته قاچاقچیان درصدی از سود خود را به آنها می پردازند تا شرمنده الطاف آنها نباشند!!

اسلام هر نوع فعالیت پیرامون مواد مخدر را تحریم کرده است. (۲) اگر دنیای امروز به این حکم عمل می کرد نه خبری از این همه معتاد در گوشه و کنار جهان بود، و نه درمانگاه ها و بیمارستانهای مختلف درگیر درمان آنها بودند، و نه روز به روز ثروت ثروتمندان دنیا، افزون تر می شد. آری از دیدگاه اسلام چیزی که نتیجه اش حرام باشد تمام مقدماتش حرام است و ثروتهای متراکم نزد عده ای خاص از ثروتمندان دنیا، محصول همین کارهای حرام است، که اگر با آن مبارزه شود بی شک فاصله فقیر و غنی کاسته می شود.

۲. تحریم ایجاد بازار سیاه:

عده ای خدمت امام صادق (علیه السلام) رسیدند، عرض کردند: یابن رسول الله! به منظور تجارت و فروش کالاهایمان کاروانی تشکیل داده و به همراه دوستان تاجر به سمت کشور مصر حرکت کردیم. قبل از ورود به مصر از مسافرانی که قصد خروج از آن کشور را داشتند در مورد موقعیت اقتصادی کالاهایی که برای فروش آورده بودیم تحقیق کردیم. متوجه شدیم که بازار آنجا سخت نیازمند کالاهای ماست. بدین جهت تمام تجار کاروان تفاهم کردند که کالاهایمان را به قیمت بالا فروخته، و به کمتر از فلان مقدار سود رضایت ندهیم، و به همین شکل عمل کردیم و سود سرشاری نصیب ما شد. کار ما چه حکمی دارد؟

حضرت فرمود: مرتکب کار حرامی شده اید، (۳) مسلمان نباید بازار سیاه درست کند. هنگامی که مردم نیازمند کالای تو هستند نباید آن را به چندین برابر قیمت بفروشی! متأسفانه برخی از کشورهای اروپایی مقدار قابل ملاحظه ای از مواد غذایی خود را به دریا می ریزند تا قیمت‌هایشان نشکند! اسلام با تحریم این گونه فعالیتها، از انباشته شدن ثروتهای نامشروع حاصل از بازار سیاه جلوگیری می کند.

۳. تحریم رباخواری:

ربا مهمترین منبع درآمد بانکهای دنیای مادی است. رباخوار سود خالص می گیرد و با ضرر و زیان وام گیرنده کاری ندارد. وام گیرنده تحت هر شرایطی وام دریافتی و سود آن را باید بازگرداند، حتی اگر ضرر کرده باشد. بلکه گاه سود دو برابر و چند برابر و جریمه تأخیر هم به آن اضافه می شود. و اگر قادر بر پرداخت نباشد وثیقه اش را می فروشند و مطالباتشان را وصول می کنند. بدین جهت سرمایه رباخوار روز به روز زیادتر، و ثروت در نزد امثال او افزونتر، و وام گیرندگان روز به روز فقیرتر و بیچاره تر گردیده، و گاه به خاک سیاه می نشینند.

اسلام این فعالیت نامشروع را تحریم کرده است؛ چون رباخوار هیچ کار مثبتی انجام نمی دهد، و تحت هر شرایطی فقط به فکر افزایش دارایی و سرمایه خویش است. او حاضر است خون مردم را در شیشه کرده، همچون زالو آن را بمکد، اما ریالی از سودش را از دست ندهد. بانک جهانی با همین وامهای ربوی، که گاه برای یک دلار ده دلار پس می گیرد، ملت‌های مستضعف را بیچاره کرده است.

اسلام با تحریم رباخواری، جلوی یکی از عوامل مهم توزیع ناعادلانه ثروت را گرفته است. اگر مسلمانان، و حتی غیر مسلمانان، به روایات شدید اللحنی که در این زمینه وارد شده، و مفاسد گوناگون و متعدّد این کار بسیار زشت را تبیین کرده، (۴) که دامنگیر فرد و جامعه می شود، و گاه به عصیانهای اجتماعی منتهی می گردد، تا آنجا که در حکم محاربه و اعلان جنگ با خداوند بیان شده، توجه کنند هرگز خویش را آلوده این گناه بزرگ نخواهد کرد.

۴. تحریم رشوه خواری:

رشوه خواری در قالبهای مختلف، نظیر پورسانت، هدیه، زیرمیزی، پول چای و مانند آن در معاملات مهم رواج دارد. محموله های بزرگ کشتی های نفتی،

صنعتی، سلاح و مانند آن به سهولت به سامان نمی رسد، بلکه تا رشوه گیرها و دلانان رشوه نگیرند اجازه نقل و انتقال داده نمی شود، و این کار بسیار زشت یکی دیگر از عوامل تجمیع ثروت و فاصله طبقاتی است. به همین خاطر است که اسلام رشوه گیر و رشوه دهنده را در آتش دوزخ می داند؛ «الرّاشی و المرّثی فی النار». (۵)

۵. غش و تقلب در معامله:

در دنیای امروز بسیاری کارخانه هایی که اجناس تولیدی خود را با مارک کشورهای دیگر به فروش می رسانند. این کار غش و تقلب در معامله محسوب می شود، و لذا اسلام آن را تحریم کرده است؛ «انّ الغش لا یحل». (۶)

۶. ماهواره ها و سایت های فاسد:

امروزه به وسیله ماهواره ها و سایت های فاسد و مفسد و اخیراً تلفن های همراه، فساد فراگیر شده، و به تعبیر آن روایت، ظلم و جور دنیا را فرا گرفته است؛ «کَمَا مَلَأَتْ جُورًا وَ ظُلْمًا». (۷)

آماری که اخیراً برخی از مسؤولین مطلع منتشر کرده اند حاکی از آن است که هفده هزار کانال تلویزیونی به وسیله ماهواره ها در اختیار خانواده های ایرانی قرار می گیرد، که از این رقم تعداد انگشت شماری اختصاص به مسائلی علمی و خبری داشته، و بقیه عموماً حاوی برنامه های فاسدی است که توصیف آن شرم آور است، تا چه رسد به پخش و تماشای آن! برنامه های زشتی که منتهی به متلاشی ساختن خانواده ها، تعلیم دزدی، سرقت، فحشا، خودفروشی، همجنس بازی و مانند آن شده، و فساد را به بینندگان خویش منتقل می سازد.

این ماهواره ها و سایت های فاسد، برای درآمد بیشتر دنیا را به فساد کشیده اند. عجیب این که وقتی فتوا به تحریم این گونه ابزار فسادانگیز و مولّد گناه داده می شود، بعضی انسان های ناآگاه آن را خلاف آزادی می شمارند. آیا وسیله ای

که ناموس مردم و جوانان آنان را فاسد می کند، چیز مناسبی است؟

آیا مردم چنین آزادی را که ثمره آن فساد و انحراف جوانانشان باشد، می پذیرند؟ ای کسانی که آشکارا یا مخفیانه آنتن ماهواره را بر پشت بامتان نصب کرده اید! هنگامی که به خواب می روید و دختر و پسر شما نیمه های شب پای برنامه های آلوده آن می نشینند و شهوتشان تحریک می شود اگر متعرض همدیگر شوند، این رسوایی را به کجا خواهید برد؟! نمونه هایی از این گونه ارتباطات زشت را در نامه های استفتا برای ما نوشته بودند که حتی برادر و خواهر، و بلکه پدر و دختر صاحب فرزندی نامشروع شده بودند!! لذا به پدران و مادران توصیه می شود که با دست خود ابزار و وسایل بدبختی و آبروریزی خویش را فراهم نسازند، بلکه بیش از پیش مواظب فرزندان خود باشند، که آنها امانت های الهی هستند.

۷. ثروت اندوزی ممنوع:

خداوند متعال در آیه ۳۴ سوره توبه در مورد ثروت اندوزان چنین می فرماید: «وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ»؛ (و کسانی که طلا و نقره را گنجینه او ذخیره و پنهان می سازند، و در راه خدا انفاق نمی کنند، به مجازات دردناکی بشارت ده!). آری روز قیامت درهم و دینارها در آتش جهنم گداخته شده، و بر پیشانی و پشت و پهلوئی ثروت اندوزان نهاده می شود.

سؤال: منظور از ثروت اندوزی چیست؟

جواب: مفسران در این زمینه احتمالات متعددی داده اند، (۸) که به دو نمونه آن اشاره می کنیم:

۱. منظور نپرداختن زکات و سایر وجوه شرعی است؛ بنابراین کسی که زکات و سایر وجوه شرعی اش را می پردازد هر چقدر پول جمع کند ثروت اندوزی نکرده است.

۲. پرداخت زکات و دیگر وجوه واجب کفایت نمی کند، زیرا اگر جامعه فقیر و نیازمند شد و زکات و دیگر وجوه شرعی جوابگوی نیازهای جامعه نباشد، حکومت اسلامی می تواند حدّ معینی برای ثروت افراد تعیین کند، که اضافه بر آن ثروت اندوزی است و باید تعدیل گردد. اگر ثروت خود را در جهت تولید، تأسیس مراکز خیریه، توانبخشی، و مانند آن به کار گیرد اشکالی

ندارد، ولی نباید آن را از چرخه اقتصاد خارج، و صرفاً ذخیره کند. (۹)

۸. سود عادلانه:

امام صادق (علیه السلام) به غلامش فرمود: مخارج و هزینه های ما زیاد شده است، این کیسه پول حاوی ۱۰۰۰ دینار را بگیر و با آن معامله ای کن تا سود آن را صرف مخارج و هزینه ها کنیم. غلام پول را گرفت و مال التجاره ای تهیه نمود، و همراه کاروانی به مصر رفت و با سود کلانی بازگشت. دو کیسه ۱۰۰۰ دیناری تقدیم امام نمود، و عرض کرد: هزار دینار اصل سرمایه، و هزار دینار دیگر سود آن است. امام با تعجب و عصبانیت فرمود: از مردم ۱۰۰% سود گرفته ای! سپس اصل سرمایه را برداشت، و سود را بازگرداند. (۱۰)

آری، اسلام سفارش می کند که سود هم باید عادلانه باشد. در حالی که در جهان کنونی گاه کالایی برای مادی پرستان یکصد دلار تمام می شود، ولی آن را به ده برابر و گاه پنجاه برابر قیمت می فروشند، و این سود ناعادلانه یکی دیگر از عوامل فاصله طبقاتی است.

نتیجه این که اسلام با آمیختن اخلاق و اقتصاد، و طرح بایدها و نبایدهای اخلاقی در حوزه اقتصاد، عملاً چشمه های تولید ثروت های نامشروع - که باعث توزیع ناعادلانه ثروت می گردد - را مسدود نموده، تا ثروت به طور عادلانه در بین تمام اقشار جامعه توزیع گردد. (۱۱)

پی نوشت:

(۱). ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ابن بابویه، محمد بن علی، دار الشریف الرضی، قم، ۱۴۰۶ قمری، چاپ دوم، ص ۱۸۰.

(۲). توجه شما خوانندگان محترم را به یک نمونه از استفتائاتی که در این زمینه از محضر مرجع عالیقدر حضرت آیه الله العظمی مکارم شیرازی (مدظله) شده، جلب می کنم: سؤال: نظر حضرتعالی در مورد مصرف مواد مخدر و مقدمات آن، از قبیل کشت، تولید، نگهداری، مخفی کردن، حمل و نقل، توزیع و خرید و فروش آن چیست؟ جواب: بدون شک استعمال مواد مخدر یکی از گناهان کبیره است، که ادله مختلف شرعی بر حرمت قطعی آن دلالت دارد و بر همه مسلمانان واجب است که از این مواد پلید بپرهیز و اجتناب کنند و فرزندان و بستگان و آشنایان خود را شدیداً از آن برحذر دارند و هر کس هر گونه کمکی به کشت، تهیه، حمل و نقل و پخش این مواد کند مشمول مجازات الهی خواهد بود و هر گونه درآمدی از آن حاصل شود حرام و نامشروع است. همه مسلمین باید بدانند یکی از نقشه های خطرناک دشمنان برای نابود کردن ایمان و توان جوانان، توسعه همین مواد مخدر می باشد؛ بنابراین بر حکومت های اسلامی و عموم مردم فرداً فرداً واجب است که با آن مبارزه کنند و ان شاء الله روزی بیاید که مواد مخدر از سرزمین کشورهای اسلامی ریشه کن گردد. (استفتاءات جدید، مکارم شیرازی، ناصر، تهیه و تنظیم: علیان نژادی، ابوالقاسم، مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، قم، ۱۴۲۷ قمری، چاپ دوم، ج ۲، ص ۲۴۲).

(۳). الکافی، کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، اخوندی، محمد، دار الکتب الإسلامية، تهران، ۱۴۰۷ قمری، چاپ چهارم، ج ۵، ص ۱۶۱، باب (الحلف فی الشراء و البیع).

(۴). شرح این مطلب را در کتاب ربا و بانکداری اسلامی، مکارم شیرازی، ناصر، تهیه و تنظیم: علیان نژادی، ابوالقاسم، مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، قم، ۱۳۸۰ شمسی، چاپ اول، ص (صلی الله علیه و آله) مطالعه فرمایید.

(۵). کنز العمال فی سنن الأفعال و الأفعال، المتقی الهندی، غناء الدین علی بن حسام الدین، محقق: بکری حیاتی، صفوة السقا، مؤسسة الرسالة، بیروت، ۱۴۰۱ قمری / ۱۹۸۱ میلادی، چاپ پنجم، ج ۶، ص ۱۷۸.

(۶). الکافی، همان، ج ۵، ص ۱۶۱، باب (الغش).

(۷). همان، ج ۱، ص ۳۳۸، باب (فی الغیبة).

(۸). تفسیر نمونه، مکارم شیرازی، ناصر، دار الکتب الإسلامية، تهران، ۱۳۷۴ شمسی، چاپ اول، ج ۷، ص ۳۹۴.

(۹). مجمع البیان فی تفسیر القرآن، طبرسی، فضل بن حسن، انتشارات ناصر خسرو، تهران، ۱۳۷۲ شمسی، چاپ سوم، ج ۵، ص ۴۰.

(۱۰). الکافی، همان، ج ۵، ص ۱۶۱، باب (الحلف فی الشراء و البیع).

(۱۱). گردآوری از کتاب: از تو سوال می کنند، مکارم شیرازی، ناصر، تهیه و تنظیم: علیان نژادی، ابوالقاسم، مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، قم، ۱۳۸۷ شمسی، چاپ دوم، ص ۱۷۰.

وظیفه شخص در صورت عدم توان پرداخت فطره در روز عید

اگر شخصی در روز عید فطر، توان پرداخت پول فطره را نداشته باشد وظیفه او چیست؟

اگر معادل پول فطره را در جای دیگری دارید، قرض کنید و فطره را پرداخت کنید و بعداً از همان مبلغ معادل، قرض خود را ادا نمایید؛ و در غیر این صورت واجب نیست.

حکم پرداخت فطره در روز اختلاف رؤیت هلال ماه شوال

افرادی که بنا بر حکم ولی فقیه روزه خود را افطار نموده اند، درحالی که مرجع تقلید خودشان قائل به رؤیت هلال ماه شوال نبوده است؛ وظیفه آن ها در مورد پرداخت فطره چیست؟

در فرض سؤال، فطری های که داده اند کافی است.

انتقال فطره به شهر دیگر

آیا طبق نظر حضرت آیت الله مکارم شیرازی میتوانم زکات فطره را در شهر دیگری به مستحق نیازمند بدهم؟

می توانید از طریق حساب بانکی منتقل کنید مگر اینکه فطره را جدا کرده باشید که باید در همان شهر به فقیر داده شود.

شرایط وجوب زکات فطره

زکات فطره به چه شرایطی واجب می گردد؟

زکات فطره بر تمام کسانی که قبل از غروب شب عید فطر بالغ و عاقل و غنی باشند واجب است، یعنی باید برای خودش و کسانی که نان خور او هستند، هر نفر به اندازه یک صاع (تقریباً سه کیلو) از آنچه غذای نوع مردم آن محل است، اعم از گندم و جو یا خرما یا برنج یا ذرت و مانند این ها به مستحق بدهد و اگر پول یکی از این ها را بدهد کافی است.

حکم زکات فطره ی سربازان

زکات فطره سرباز به عهده کیست؟

مخارج سربازها در سربازخانه ها یا میدان جنگ بر عهده دولت است، ولی فطره آن ها بر دولت واجب نیست و اگر شرایط در خودشان جمع است باید زکات فطره خود را بدهند.

حکم زکات فطره دانشجویان خوابگاهی

زکات فطره دانشجویان خوابگاهی داخل و خارج کشور

که در دانشگاه ها تغذیه می شوند؛ بر عهده چه کسی است؟

با توجه به این که دانشجویان محترم معمولاً غذا خریداری می کنند، هرچند با قیمت نازل باشد، زکات فطره بر خودشان است، یا بر کسی که خرجی آن ها را می دهد.

عدم جواز پرداخت فطره غیر سادات به سادات

آیا می توان زکات فطره غیر سادات را به سادات داد؟ کسی که سید است نمی تواند از غیر سید زکات فطره بگیرد.

وظیفه شخص در صورت آگاهی به فقیر نبودن گیرنده فطره

اگر به گمان اینکه کسی فقیر است به او فطره داده شود و بعد معلوم شود فقیر نبوده، تکلیف چیست؟

هرگاه به گمان اینکه کسی فقیر است به او فطره دهند و بعد معلوم شود فقیر نبوده، می تواند آن مال را پس بگیرد و به مستحق بدهد و اگر پس نگیرد باید از مال خودش فطره را بدهد و اگر از بین رفته باشد، در صورتی که گیرنده فطره مدانسته آنچه را گرفته زکات فطره است، باید عوض آن را بدهد و در غیر این صورت عوض بر او واجب نیست و اگر دهنده فطره در تحقیق حال فقیر

کوتاهی نکرده باشد بر او هم چیزی نیست.

وظیفه فردی که دسترسی به فقیر ندارد

در صورتی که انسان برای پرداخت فطره، دسترسی به فقیر نداشته باشد وظیفه او چیست؟

اگر دسترسی به فقیر ندارد می تواند مقداری از مال خود را به نیت فطره جدا کرده و برای مستحق که در نظر دارد یا برای هر مستحق کنار بگذارد و باید هر وقت که آن را می دهد نیت فطره نماید.

شرایط دریافت کننده ی زکات فطره

آیا فردی که زکات فطره می گیرد، باید شرایط خاصی داشته باشد؟

زکات فطره را بنا بر احتیاط واجب باید فقط به فقرا و مساکین بدهند مشروط بر اینکه مسلمان و شیعه دوازده امامی باشند و به اطفال شیعه که نیازمند هستند نیز می توان فطره داد، خواه به مصرف آن ها برسانند یا از طریق ولی طفل به آن ها تملیک کنند؛ ولی فقیری که فطره می گیرد لازم نیست عادل باشد، هرچند احتیاط واجب آن است که به شراب خوار و کسی که آشکارا معصیت کبیره می کند فطره ندهند و همچنین به کسانی که فطره را در معصیت خداوند مصرف می کنند.

